

Az alsófoku erdészeti szakoktatás kérdéséhez.

Közli: *Török Sándor* m. k. erdőmester, a vadászerdei m. k. erdőőri szakiskola igazgatója.

A legutóbbi évek alatt szaklapjainkban az alsófoku erdészeti szakoktatásra vonatkozólag több igen értékes cikk jelent meg.

A cikkirók közül egyesek csupán jelenlegi oktatási rendszerünk hiányaira mutatnak rá, mások pedig a hiányok mellett megjelölik azon irányelveket is, melyek a szakoktatásnál követendők lennének; s egyuttal meghatározzák azon alapokat, melyeken az alsó erdészeti szakoktatás rendszere felépítendő lenne.

Különösen igen behatóan s körültekintő részletességgel foglalkozott a kérdéssel *Kaan Károly* m. kir. főerdész, s legutóbb külföldi tanulmányi utjából kifolyólag *Roth Gyula* m. kir. erdész, a központi erdészeti kísérleti állomás adjunktusa.

Mindannyi közlemény azonban arra az eredményre jut, hogy ez a kérdés a gyakorlati élet követelményeinek megfelelőleg, helyes alapon mielőbb megoldandó. S hogy e kérdés valóban mennyire akuttá lett, mi sem igazolja jobban, mint az erdőbirtokosoknak a megyei gazdasági egyesületek útján történt megnyilatkozása, melyben a földmivelésügyi kormánytól az erdőőri szakiskolák reorganizálását kérelmezik.

Ismerve tehát úgy a szakemberek, mint az erdőbirtokosok részéről a legkülönbözőbb irányból e téren lépten-nyomon mindsűrűbben megnyilatkozó kívánságokat, feltűnhetik mindenki előtt, hogy e megoldást kívánó kérdésben éppen azok részéről nem történik vélemény-nyilvánítás, kiknek (értem a szakiskolai igazgatókat) szerény nézetem szerint első sorban kellene a kérdéshez hozzá szólniok.

Valóban nagyfoku lelkiismeretbeli furdalást éreznék s velem együtt érezhetne többi szakiskolai igazgató-társam is, ha nem ismerném az e kérdésben a földmivelésügyi miniszterium már három évvel ezelőtt megtett kezdeményező lépését, valamint az ennek alapján az összes erdőőri szakiskolai igazgatóknak e kérdés célirányos megoldására irányult tevékenységét.

De ha ennek a tudata a lelkiismeretet meg is nyugtatja, mindazonáltal úgy szaktársaim, mint a birtokos közönség előtt az ügy iránti közönynek a látszatát el nem oszlatja. Egyrészt tehát e fontos ügy iránti közöny látszatának az eloszlata céljából, másrészt pedig a megjelent közlemények által mintegy provokálva, indítva érzem magamat, hogy ezzel a kérdéssel a nyilvánosság előtt is foglalkozzam.

A „nyilvánosság előtt“ kifejezést azért használtam, mert az e kérdésre vonatkozó véleményemet tulajdonképen már két évvel ezelőtt a földmivelésügyi miniszter urhoz benyújtott hivatalos javaslatomban kifejeztem.

Ugyanis a szakiskolai igazgatók részéről már több év előtt megnyilvánult azon óhaj következtében, hogy az erdőőri szakiskolák szervezete módosíttassék, az 1902. évben a földmivelésügyi miniszterium részéről intézkedés történt, hogy az erdőőri szakiskolák a fennálló szabályzat helyébe a kor igényeinek megfelelő új szakiskolai szabályzattervezetet dolgozzanak ki. Ez minden egyes erdőőri szakiskola részéről meg is történt.

A szakiskolai igazgatók által kidolgozott javaslatoknak a tervbevett s előzetesen csak szűkebb körben megtartani szándékolt értekezleten való előadásával csekélységem bizatott meg. Az értekezlet felsőbb intézkedés folytán Lászlóffy Gábor m. kir. főerdőtanácsos ur elnöklété, valamint a földmivelésügyi m. kir. miniszterium erdőfelügyeleti

ügyosztályában levő összes tisztviselőknek, nemkülönb a miniszterium erdőszámvevőségi főnökének és egyik osztályvezetőjének, s végül az összes szakiskolai igazgatóknak jelenléte mellett 1904 február hó 27. és következő napjain tartatott meg.

Ezen az értekezleten a szakiskolai szabályzat újraalkotása, s ezzel kapcsolatosan az alsóbb erdészeti szakoktatás kérdésének rendezése ügyében az alább szószerint közlendő előadói javaslatot nyújtottam be.

Mielőtt azonban ezt részletesen közölném, legyen szabad megjegyeznem, hogy habár annak szószerinti közlése s ezzel kapcsolatosan a fennebb előre bocsájtott körülményeknek a nyilvánosságra való hozatala ellen esetleg kifogás tehető, mindazonáltal a magam részéről ezt annyival is inkább szükségesnek tartom, mert szerény nézetem szerint úgy az erdőőri szakiskolák igazgatóinak, mint a felettes hatóságnak ez ügy iránti néma közönyének látszatát az erdőbirtokosok és a szakközönség előtt csak ilyképen vélem eloszlathatni. De szükségesnek tartom azon okból is, mert úgy a magam, mint társaimnak e kérdésre nézve megalkotott véleményéről tökéletes kép csak ez alakban adható.

Az említett értekezlet elé terjesztett javaslatom szószerint a következő volt:

„Mélyen tisztelt értekezlet!

Mielőtt a földmivelésügyi miniszter ur Önagyméltósága megbízása folytán az erdőőri szakiskolák szabályzat-tervezetének előadásához kezdenék, méltóztassanak megengedni, hogy, úgy az itt levő igazgatók, mint az egész szakiskolai intézmény nevében őszinte és hálás köszönetet mondjak Soltz Gyula és Horváth Sándor miniszteri tanácsos, valamint Lászlóffy Gábor m. kir. főerdőtanácsos uraknak azon jóindulatu intézkedéseikért, melyekkel a súlyos okok folytán újra alakítást kívánó szakiskolai szabályzat módosítására, a kezdeményező lépést megtenni kegyesek voltak.

Egyuttal méltóztassanak azt is megengedni, hogy mielőtt a tulajdonképpeni szakiskolai szabályzat részleteire, illetve az eddig fennállott szabályzat részleteinek a módosítására vonatkozó javaslatomat előadni bátorkodnám, előzetesen reá mutathassak általánosságban mindazon elvekre, melyeknek mindegyike egy-egy erős alapkövet képez a szakiskolai intézmény s ennek kapcsán a szakiskolai szabályzat célirányos ujjá alakításához, illetve megállapításához. Továbbá méltóztassanak megengedni, hogy ezen általános elvek tiszteletteljes előadásánál kiterjeszkedjem a szakiskolai intézménnyel szoros okozati összefüggésben levő mindazon körülményekre is, melyek nélkül szakiskolai intézményünknek helyes és céltudatos irányba való terelését s objektív alapra való fektetését szerény nézetem szerint elérni képesek nem leszünk.

S ezeknek előadásánál kegyeskedjenek minden irányból megengedni azt, hogy tiszteletteljes előadásomban és javaslatomban, mindenhol a teljes őszinteség hangján szólhassak; mert meglehetnek győződve, hogy minden egyes részlet előadásánál, a teljes objektivitás, a szakiskolai intézményünknek helyes alapokra való fektetésére irányuló cél és ebből keletkezőleg az ügy iránt érzett önzetlen lelkesedésem vezet.

S ha talán tiszteletteljes véleményem némelyik pontja első tekintetre tulzottnak is látszanék méltóztassanak figyelembe venni hogy jelenleg fennálló szabályzatunknak, több mint 20 év előtt a jövőre vont következtetésekkel történt megállapításával szemben, jelenleg két évtizedes multból meritett és kipróbált tapasztalati adatok állanak rendelkezésünkre, melyek mindenikénél, a gyakorlati élet által megteremtett s nézetem szerint első sorban figyelembe veendő követelmények mintegy parancsolólag lépnek fel.

Méltóztassanak továbbá figyelembe venni azt, hogy a szabályzatok módosításánál jelenleg előtérbe nyomuló tervek, a szabályzat felállítása óta eltelt két évtized összehalmozódott s jelenleg együttesen megnyilatkozó motivumai, melyek mint megoldandó feladatok és kérdések, most egyszerre jelentkeznek.

Olyan ez, mint a 20 év óta fennálló adósságnak kamatos kamatokkal felgyült összege, hol a tőke sokkal kevesebb, mint a hosszú idő alatt felszaporodott kamatos kamat értéke.

Távol áll tőlem, hogy ezzel a szakiskolák ügyeit intéző leg-

felsőbb hatóságnak, vagy a szakiskolák vezetőinek e tekintetben szemrehányást tenni akarnék, de minden más gondolatot kizárva, a most sok irányból együttesen jelentkező s a gyakorlati élet követelményeinek megfelelőleg sürgős változtatást kívánó ügyek érdekében legyen szabad *kötelességszerűleg* felemlítenem, hogy a tervbe vett ujitások az évek hosszú során át szerzett tapasztalatok gyümölcsei, melyek most mind egyszerre kerülnek tárgyalás alá.

Ezeknek tisztelettel való előrebocsajtása után legyen szabad első sorban is kiterjeszkednem azon körülményre, hogy a szakiskolákba jelenleg bekerülő tanulóknak legalább is 30—40%-a olyan elem, mely az erdőőri szolgálataira nem alkalmas, s így a gyakorlati szolgálatban megfelelő erdőőrnek be nem válik.

Ennek oka az, hogy az intézetbe belépők, egyrészt az erdőőri szolgálatról még csak tájékozva sincsenek s így pályájukat nem hivatásszerűleg választják, hanem az erdőőri szakiskolákba való belépésük eddigi elhibázott életpálya-választásuknak utolsó kísérlete, de másrészt az is az oka, mert a már minden intézetből kizárt s teljesen elzüllesnek indult tanulóknak szülői, egyéb híján, utolsó kísérletképen gyermekeiket az erdőőri szakiskolába mint *javító-intézetbe* adják. Igen sok esetben pedig a két évi biztos megélhetés vezeti az intézetbe való belépésre.

Nagyon gyakran pedig az is az ok, hogy az erdőőri szakiskola még mostanáig nem általánosan közismeretű intézmény, s így az intézet elvégzése által egyesek olyan minősítés megszerzését reménylik, minek segélyével a szó szoros értelmében vett erdőőri állásnál magasabb erdészeti állást érhetnek el.

Ezeknek azután azon rendkívül hátrányos következményei vannak, hogy az említett tanulók, első sorban bent az iskolában, nemcsak rossz példát adnak többi társaiknak, hanem a két évi idő alatt a jobb indulatu s az erdőőri szolgálatra igen alkalmasnak látszó tanuló társaikat megrontani igyekeznek s ha a szakiskolai szigorú fegyelem mellett javulást is mutatnak s az intézetet megfelelő sikerrel el is végzik, a gyakorlati szolgálatba kikerülve előbbi haszontalan életmódjukhoz kezdenek és szolgálatukban megbizhatlan, hasznavehetetlen proletárokká lesznek.

S mindez legtöbb esetben úgy a szolgálatot adó birtokos, mint a felettes erdőtiszt által az erdőőri szakiskolák helytelen

nevelési módjának tudatik be s a közvélemény az erdőőri szakiskolák rovására írja.

Innen van az, hogy a szakiskolák növendékei iránt bizonyos általános ellenszenv uralkodik s ennek folytán a legjobb s főleg az erdőőri szolgálatra igen alkalmas s minden tekintetben kitűnően megfelelő tanulók is nehezen kapnak állást.

Pedig minden egyes erdőőri szakiskola igazgatója elkövet arra nézve mindent, hogy az intézetben tanuló növendékek alkalmas és használható altisztekké képeztesse. Minden törekvés azonban hajótörést szenved, mert a már 17 éves életkort elért, s az élet minden romlottságával telített suhanczokból 2 év alatt, a legjobb nevelési alapokra fektetett nevelési irány mellett is, kifogástalan magaviseletű egyéneket nevelni csak nagy ritkán lehet; mert ha el is sajátítja az iskolában a jövődöbeli szolgálathoz szükséges ismereteket, régi megszokott helytelen életmódjához, az amugy is ugyszólván magánosan álló erdőőri szolgálata alatt, visszatér és elhaszontalanodik.

Mig ha pályáját hivatásszerűleg választotta, szolgálatát a gyakorlati életben is ambícióval és tisztelességgel végzi.

Hogy tehát a szakiskolába legalább is megközelítőleg az eddiginél jobb s az erdőőri szolgálatra hivatásos, valamint megfelelő elemek legyenek felvehetők, bátor vagyok javasolni:

- I., *hogy a szakiskolába csak olyan egyének vétessenek fel, kik már előzőleg legalább egy évi gyakorlati szolgálatban voltak;*
- II., *hogy a felvételt kérők folyamodványaikat ne a földmivelésügyi m. kir. miniszter urhoz, hanem közvetlenül azon szakiskolához nyujtsák be, hová magukat felvétetni óhajtják s a felveendőket a szakiskola igazgatósága hozza javaslatba.*

Az első feltétel kimondása által a jobb elem kiválaszthatása érdekében kitűzött cél, ha teljesen elérve nem is lenne, mindazonáltal szerény nézetem szerint nagyon megközelíttetnék, mert először is az intézetbe belépni kívánó, leendő alkalmaztatásával még mielőtt az iskolába belépne, tisztába jön, s másodsor a gyakorlati idő alatt teljesített szolgálata alatt tanusított magatartása illetve az arról az erdőbirtokos vagy erdőtiszt által kiállítandó bizonyítvány, az intézetbe való felvételre nézve tájékozást nyujtana.

A nem arra való elem pedig már a priori vagy önként ki-

válik, vagy mint használhatatlan egyén kiküszöbölődik, de a szakiskolába már megközelítőleg megfelelőbb egyének kerülnek be.

Ezenkívül a birtokos maga választja ki az oktatásra érdemes és az erdőőri szolgálatra alkalmas egyéneket.

De megkönnyíti ezen feltétel magát az oktatást is, mert a gyakorlatban volt egyéneknek az oktatása tapasztalatom szerint sokkal könnyebb.

Továbbá ez által eleje vétetnék a szakiskolákba való felvételért oly nagy számu jelentkezéseknek is.

A *második feltételt*, t. i. hogy a felveendőkre nézve a szakiskolai igazgatóságok tegyék meg javaslataikat és így a felvétel a szakiskolai igazgatók által történjék, azon okból bátorkodom javasolni, mert a kérvényeknek a szakiskolához való benyújtása esetén, a felveendő egyének felőli tájékozódásra sokkal nagyobb valószínűség mutatkozik, mintha a kérvények közvetlenül a miniszteriumba nyújtanak be.

De talán maguk a folyamodók is a szakiskolai intézményről megfelelőbb és tájékoztatóbb értesítést szerezhetnének, s így habár nem is tökéletes mértékig, de mindenesetre megközelítőleg elérnének az a cél, hogy a szakiskolákba való felvételre megfelelő egyének választassanak ki.

A javasolt eljárás, a felvétel, valamint a növendékeknek az egyes szakiskolákba való beosztása feletti jogot nem érinti, csupán a jobb elem kiválaszthatása érdekében vélném czélszerűnek alkalmazásba venni.

III. A harmadik és ugyyszólv a legfontosabb megoldandó kérdés a végzett növendékek elhelyezésének, illetve állásba való juttatásának s ezzel kapcsolatosan mondhatnám az egész erdőőri szakiskolai intézmény létjogosultságának a kérdése.

E kérdés bevezetéséül legyen szabad a görgényszentimrei erdőőri szakiskola igazgatójának a földmivelésügyi miniszter ur ő exellenciájához intézett jelentésében foglalt javaslatot szó szerint idéznem:

„Alázatos véleményem szerint az erdőőri szakiskolák által megoldandó feladat a gyakorlati eredmények helyes elérésével jut legjobban érvényre.

Szervezetük, illetve az ezt kifejező szabályzat, tehát a várható

eredménynyel, a szakiskolai intézmény rendeltetésének helyes betöltésével, teljes összhangban alakítandó meg: mert, hogy az erdőőri szakiskoláknak első sorban kifejezett rendeltetésük az, hogy az erdőbirtokosok ezek révén jussanak szakképzett erdőőrökhöz; nyilvánvaló és szociális szempontból is kívánatos, hogy az erdőőri szakiskolát sikeresen végzett egyének viszont a lehetőség szerint mindannyian erdőőri alkalmazáshoz jussanak.

Nem rendelkezvén a többi szakiskolák adataival csupán az itteninek eddigi eredményeit egybevetve kitéjük, hogy ezen intézet megalapításától mostanig a végzett tanulóknak alig fele jutott alkalmazáshoz s juthat ahhoz ezidőszerint is.

Kutatva ennek okait: azok mellett, a miket az idevonatkozó hivatalos előterjesztésemben említeni bátorkodtam s talán a mellett is, hogy az erdőőri szakiskola még nem egészen közismeretű intézmény: legnyilvánvalóbb az, hogy az erdőtörvény 17. §-a alá tartozó erdőbirtokosok a náluk legtöbbször igen rövid időn belül s a nyilvánosság teljes kizárásával betöltendő erdőőri állásokra a környezetükben már szolgáló olyan egyéneket alkalmaznak, a kik egyéb kellékeik mellett a még hiányzó erdőőri szakvizsga letételével minden nehézség nélkül megszerzik a törvényes erdőőri minősítést.

Az utóbbi feltételhez kötött alkalmaztatásért — s ilyen a pályázat alá bocsátott állásoknak legnagyobb száma — az erdőőri szakiskolákból a törvényes kellékek híjával kikerült tanuló nem pályázhat, vagy pedig valamely alsóbbrendű szolgálatra utalva olyan tanulatlan személyzet közé jut, ahol a megélhetésért való nehéz küzdelmében környezetével minduntalan ellentétbe kerül.

A szabályzat legelső szakaszában nem-különben az erdőőri szakiskolák működési köréről szóló ismertetés bekezdésében kifejezett ama sarkalatos s eddig csupán egy oldalról követett az a szempont tehát, hogy az erdőőri szakiskolák az erdőőri teendőik végzésére alkalmas egyének nevelése céljából fentartott tanintézetek: csakis úgy fog másoldalról is kellőképpen és céljához méltóan érvényesülhetni, ha az erdőőri szakvizsga letehetésének első és elengedhetetlen követelménye az erdőőri szakiskolai végzettség lesz.

Habár úgy a lipotújvári, mint a királyhalmi erdőőri szakiskola idevonatkozó javaslatában e kérdésre vonatkozólag említés

téve nincs s a vadászterdei m. kir. erdőőri szakiskola részéről szintén kedvezőtlen állapotot nem jelezhetek, mindazonáltal a magam részéről is ezen az erdőőri szakiskolák célja és rendeltetésével elválaszthatatlan okozati összefüggésben levő kérdésnek a megoldása szerény nézetem szerint egyik legfontosabb feladatát kell, hogy a mélyen tisztelt értekezletnek képezze, mert saját tapasztalatomból mondhatom s azt hiszem, minden egyes szakiskolánál az áll, hogy a növendékek elhelyezése csak nagy utánjárással, számos jóakarát igénybevételével, széleskörű ismeret-séggel stb. lehetséges.

Ezen állapotok pedig, a jelenleg fennálló szabályok alkalmazása mellett, az erdőőri szakiskolák létjogosultságát ingatják meg s önkéntelenül is azon kérdés felvételében konkludálnak, vajjon az erdőőri szakiskolák fentartása egyáltalában szükséges-e, ha az állam által fentartott 4 szakiskolából kikerülő növendékek erdőőri állásokba való elhelyezése részben egyáltalában nem lehetséges, részben pedig nagy nehézségbe ütközik.

E fontos s az erdőőri szakiskolák létjogosultsága felett, szerény nézetem szerint első sorban döntő befolyással bíró kérdés megoldását, két szempontból, két alapon kell, hogy mérlegeljük.

Először a jelenleg fennálló szakiskolai s az erdőőri szakiskolák szervezetével szoros összefüggésben levő szabályzatok alapján, másodsor pedig általános erdőgazdasági, közművelődési és a fennálló kvalifikationális törvényeink alapján.

Az első helyen említett szempontból történő elbírálásunknál azt látjuk, hogy a jelenleg fennálló szabályzatok az erdőőri szakiskolát elvégzett növendékeknek igen kevés előnyt és semmi törvényes vagy szabályzatba foglalt jogot nem biztosítanak; mert a legjobb tanuló által is, példás magaviselete, szorgalma, ügybuzgósága s minden igyekezetével és odaadó törekvésével az erdőőri szolgálat minden ágára, néha nagy megerőltetéssel megszerzett ismereteinek kifejezést adó bizonyítványnak semmi törvényes joga nincs, s haszna csupán abban nyilvánul, hogy az intézetben eltöltött ideje az erdőőri szakvizsga letételénél olyannak vétetik, mintha e helyett két évig gyakorlati szolgálatban állott volna, de pályaválasztása alkalmával táplált azon reménye, hogy az erdőőri szakiskolának sikeres elvégzése által jövőjét biztosít-

hatja, kenyerét megszerezheti, igen sok esetben meghiusul és az intézetben kifejtett szorgalma és odaadó törekvése ugyszólva kárba veszett, mert nem a kvalifikációja, nem a szorgalma által kiérdemelt bizonyítványa alapján, hanem csak igazgatójának vagy egy esetleg pártfogójának a közbenjárásával juthat kenyérhez, megélhetéshez.

És ha végzése alkalmával tudomásra jutott üresedésben levő állás nincs; vagy állás nélkül kénytelen lézengeni, vagy pedig megint más pályán igyekszik kenyerét megkeresni.

Valóban néha nagyon elszomorító dolog, hogy minden tekintetben kifogástalan magaviseletű, az intézetben minden kötelességét pontosan teljesítő, valamint a gyakorlati szolgálatra kiválóan alkalmas végzett növendék is állás nélkül van és kénytelen lenni.

Szemrehányást érez magában, hogy minek jött e pályára s minek tanult tulajdonképpen?

De szemrehányást érezhet maga a tanár is, hogy tulajdonképpen minő végcélra való tekintettel serkentette, buzdította a sikeres tanulásra?

Ha tehát ezeket figyelembe vesszük önkénytelenül is azon megállapodásra jutunk, hogy ilyen körülmények között az erdőőri szakiskoláknak létjogosultsága megszűnik.

Más megállapodásra jutunk azonban akkor, ha a kérdést a fentemlített második szempontból bíráljuk el.

A görgényszentimrei erdőőri szakiskola igazgatójának ide vonatkozólag kifejtett nézetéhez legyen szabad még a következőket hozzáfűznöm.

Az erdőőri szakiskolák létesítését törvényhozásilag is elismert, azon az erdőgazdaságnak fejlesztése és erdészeti szakunk niveaujának emelésére irányított indokok tették szükségessé, hogy az okszerű erdőkezelés igényeinek megfelelő szakképzett erdőőrök neveltessenek.

Már ezen, az első erdőőri szakiskola felállítása alkalmával kimondott elv is magában foglalja azon irányzatot, hogy az erdőőri személyzet nevelése is általánosíttassék, s kiképzése közintézetekben történjék.

Mihez képest földmivelésügyi kormányunk az ország terri-

toriális viszonyait is figyelembe véve, az ország különböző részein fokozatosan több erdőőri szakiskolát állított fel.

E szakiskoláknak a felállításánál kormányzatunkat nem vezethette más cél, mint az, hogy idővel az erdőőri személyzet mind szakiskolai képesítést nyerjen, hisz különben a szakiskolák fokozatos felállítása céltalan lett volna.

És ebből kifolyólag szorosan az következtethető, hogy a szakiskolák fokozatos felállításával a kötelező szakiskolai végzettség is idővel kimondatni céloztatott.

Számolva tehát ezen körülményekkel, valamint az első pont alatt említett állapotokkal, az erdőőri szakiskolák létjogosultságát csak az biztosíthatja, ha az erdőőri szakvizsga letételéhez a köteles szakiskolai végzettség szabályzatilag kimondatik.

Most pedig méltóztatassanak megengedni, hogy reámutathassak egyrészt mindazon körülményekre, melyek a köteles szakiskolai végzettségnek kimondását szükségessé teszik, másrészt pedig mindazon előnyökre, melyek ebből kifolyólag úgy általánosságban, mint különösen erdőgazdasági szempontokból figyelembe veendőek.

Ezen esetben először is az erdőőri szakiskolát végzett növendékek elhelyezése semmi nehézségbe nem ütközik. Megszűnik azon anomalia, hogy az erdőőri szakiskolából rossz magaviselet folytán elbocsájtott egyén is az erdőőri szakvizsgát letehesse. Ha minden erdőőr egyenlő végzettséggel fog birni, a végzett szakiskolai növendék is a jövőre nézve nem akarná magát többnek feltüntetni, mint a mi tényleg.

Az erdőgazdaság minden ágazatánál nemcsak a formai kelésekkel bíró, hanem a szakiskolai tanulók helyes megválasztása folytán minden tekintetben jól kiképzett erdőőri altiszti személyzetet nyerünk, mi erdőgazdaságunk fejlődésére, az okszerű és intenzív erdőgazdasági munkálataink foganatosítására nézetem szerint, talán e perczben el sem képzelhető előnyöket biztosítanak.

Csak nem régiben folytak szaklapjainkban a felett vitatkozások, hogy például a kincstári erdő kezelésénél hivatali rendszerünknek mik a bajai, mik a nehézségei?

Ezen fejtegetések közepette egyik igen tekintélyes kezelőtiszt és kitűnő szaktársunk Divald Béla zsarnóczai m. kir. főerdész ur a „hivatali rendszerünk“ czime alatt folytatott tárgyalása közepette

az erdőkinctárnál fennálló hivatali rendszer egyik legfőbb hibájának a teljesen kiképzett erdészeti altiszti hiányt tartja.

Teljesen osztom Divald főerdész urnak ezen nézetét és pedig nemcsak azon okból, mert ezzel a szakiskolai intézmény létjogosultságát elismeri, hanem osztom főleg azon okból, mert saját magamnak is az erdőőri szakiskola tanulmányi erdejében mintegy 8 év óta folyó intenzív házilagos kihasználása körül bő alkalmam volt meggyőződni arról, hogy az erdőgazdaságnál mit jelent egy jól képzett és mit egy ki nem képzett altiszt.

És nézzük akár az erdőkinctár, akár a magánbirtokosok erdőgazdasági viszonyait, mindenhol azon eredménnyel találkozunk, hogy az erdőtisztikar rendkívül sok, s csupán fizikai időt kívánó kisebbszerű, de azért kiterjedt irodai munkákkal annyira túl van halmozva, hogy tulajdonképpen hivatásától teljesen visszatartatik.

És mi ennek a főoka?

Nézetem szerint a jól képzett altiszti hiány!

Miután a szakiskolai tanulók egyik része az erdőgazdálkodási külső munkálatok, másik része pedig az irodai teendők végzésében tanusít nagyobb ügyességet, mennyire kedvezőbbé válnék az erdőtisztek helyzete, ha a csak csupán fizikai időt igénylő kisebbszerű, de amellét kiterjedt irodai munkáktól felszabadulnának, s magasabb hivatásuk teljesítésében nem gátoltnának és a külső kezelésnél is értelmes s csupán a főbb utasítások megadását igénylő kezelő altiszti személyzettel rendelkeznének.

Nézzük a nemrégiben szervezett m. kir. járási erdőgondnokságok rendkívül kiterjedt munkakörét?

Vajjon egy jól kiképzett erdőőr nem volna nagy segítségére, s nem okozna-e igen nagy idő és pénzbeli megtakarítást?

Mindenesetre igen, sőt azt hiszem jelenleg is nehezen nélkülözhetik ezt.

Az erdőőrzési költségeket első tekintetre talán emelni látszó javaslatom éppen ellenkezőleg oda irányul, hogy úgy a védelmi, mint más kisebb s ugyyszólva szakképzettséget nem igénylő, de jó javadalmazásu erdőőri állásoknak a tetemes apasztásával, az ily természetű védkerületek a szó szoros értelmében vett műszaki segédszolgálatra szükséges altiszti hatáskörbe beolvasztható legyenek.

Mindenesetre magam is beismerem, hogy az egyes birtokosok

által saját céljaikra gyakorlatilag kitanított egyének igen sok esetben sokkal jobban megfelelnek speciális feladatoknak, mint a csak általános kiképzést nyert szakiskolai tanulók, de viszont az is igaz, hogy, ha a szakiskolákba megfelelő elem kerül, egy végzett szakiskolai tanulót ugyanazon célra s különösen a szó szoros értelmében vett altiszti kezelési teendőkre sokkal rövidebb idő alatt s talán kevesebb erdőgazdasági kárral lehet a speciális viszonyokra is betanítani.

A külföld igen számos államának megvannak e célra az u. n. försterei, nekünk nincsenek s talán nem is szükségesek, de azoknak helyetteseiként, erdőgazdaságunk érdekében, erdőtisztjeink tulajdonképeni hivatásuk teljesíthetésére való tekintettel, legalább is a jól képzett erdészeti altiszti személyzetre egy bizonyos mértékig szükség van.

Az erdőőröknek a kiképzése a német birodalom egyes országaiban, valamint Ausztria, Francziország és Oroszországban, Svájcban stb. a legkülönbözőbb módon történik, annyira, hogy míg egyes országokban (Ausztria, Svájc) csak kevés hétre terjed a tanfolyam, addig például Bajorországban 4 éves tanfolyamon képezik ki az erdőőröket.

Nem akarom az összes külföldi iskolák szervezetének elősorolásával tiszteletteljes előadásomat hosszúra nyújtani, csupán megemlítem, hogy a tisztelt értekezlet kívánságára a fentemlített iskolák szervezetének rövid kivonatával rendelkezem s e tekintetben felvilágosítással szolgálhatok.

Általánosságban megemlítem azonban, hogy több külföldi állam a mi erdőőri szolgálatunkat teljesítő személyzetet ugyiszólva két csoportra osztja, a védelmi szolgálatot végzők csoportjára és az erdőkezelés mindennemű teendőivel egybekötött műszaki segéd-szolgálatot végzők csoportjára, vagyis erdővédi (Schutzpersonal) és erdőőri (Förster) csoportra. (A külföldön a „Förster“ ugyiszólván mindenütt altiszt.)

A két csoportnak kiképzését igen sok állam szoros kapcsolatba hozza.

A mi erdőgazdasági viszonyainkhoz azonban egyik kiképzési rendszer sem volna teljesen beilleszthető, mert míg egyrészt a mi még mindig külterjességben mozgó erdőgazdálkodásunknál, mondjuk

a bajor minta szerinti kiképzéssel bíró altiszt képzettségének megfelelő munkakört nem találna, addig a csak pár hetes, vagy hónapos kurzussal szintén célt nem érnénk, mert az elemi iskolákat elvégzett, erdőőri szolgálatba lépő s jó erdőőri anyagot szolgáltatató hazai elemnek legalább egy év szükséges, hogy a helyes írást és a 4 alpmivelettel való számolást] elsajátítsa, gondolatait értelmesen előadni, magát fegyelmezetten viselni stb. tudja.

A külföldi államokban ezt megadja a népiskolai kiképzés.

Méltóztassanak elhinni, hogy van igen sok olyan növendék, ki a bérjegyzékek összeállítását, daczára az igen sokszori tanításnak, még II-od éves korában is csak segítséggel tudja eszközölni; de viszont van olyan szintén igen sok, kinek tökéletesebb előképzettsége folytán akár magasabb mennyiségnyi dolgot is betanítani lehet.

Azt hiszem tehát, hogy a mi viszonyainkhoz képest az erdőőri szolgálatra éppen a legalkalmasabbnak látszó és tényleg meg is felelő elemnek a kiképzése, az előképzettség hiánya folytán, pár hónap alatt lehetetlen lenne.

Miután tehát a mi erdőgazdasági viszonyainkhoz képest szükséges altiszteknek a kiképzésére ezidőszert két év elegendő, s viszont a gyenge elméleti képzettség folytán annyi idő szükséges is, azt hiszem, hogy Magyarország erdőgazdasági viszonyainak az altisztek kiképzésénél eddig alkalmazott két éves tanfolyam a legmegfelelőbb, mert így a védelmi és a műszaki segédszolgálathoz szükséges segéd szakerő egy személyben áll a birtokos rendelkezésére.

A vadászerdei szakiskolánál megfordult számos külföldi szakembertől hallottam, hogy a magyarországi erdészeti szakképzés a legideálisabb, mert a felsőbb iskolai (akadémiai) képzés mellett csak egy teljesen alsó fokon álló kiképzés van, s így az u. n. középiszkolai kiképzéssel az állam nem maga neveli a sorsával rendesen elégedetlen s magáról sokat képzelő középelemet.

A nemrégiben tartott németbirodalmi erdészeti gyűlés határozatilag kimondotta, hogy a középelem mesterséges képzése felesleges, mert az alsó iskolák java önként fogja azt szolgáltatni.

De már ezen altiszti személyzetnek iskolákban való kiképzését nemcsak általános közmivelődési és az erdészet niveaujának fenntartása érdekében tartom szükségesnek, hanem azon okból is,

mert a teljesen gyakorlati kiképzés nemcsak rendkívül relativ, hanem e mellett localis természetü lenne.

Poroszországban, hol az alsóbb képzettségű försterek megvannak, az erdőőröknek intézetben való kiképzésével részben felhagytak, most azonban, mint Dr. *Schwappach* eberswaldi erdőakadémiai tanártól értesültem, az erdőőrök kiképzése újból erdőőri szakiskolákban történik, illetve fog történni, mert a kizárólag csak gyakorlati kiképzést nyert erdőőrök képzettsége egyrészt egyoldalunak és igen primitivnek mutatkozott, másrészt pedig, míg egyik része alkalmas gyakorlati szolgálati helye és jó vezető erdőtisztje mellett helyes és megfelelő képzettséget sajátíthatott el, addig igen nagy része nem találtatott megfelelőnek. Ott is tehát a szakiskolákban történendő kiképzésre mennek át.

Oroszországban szintén próbát tettek a csupán gyakorlati kiképzéssel és a vizsga előtt vidékenként összegyűjtött erdőőröket egy-egy erdőtiszt oktatta, de ők is, mint értesülök, a rendes iskolai rendszerre mennek át.

Az iskolák fentartásának szükséges volta mellett bizonyít igen sok szociális érdek is.

Igy elsősorban is a jelenleg szolgálatban levő erdőőrök gyermekeinek iskoláztatása és ebből kifolyólag megélhetéshez való juttatása.

S ugyanez áll igen sok szegény sorsu polgár ember, földmivelő, más állami ágazatoknál szolgáló altiszt, sőt még a kisebb tisztviselők gyermekeire vonatkozólag is.

Itt áll előttünk az állami kormányzatnak éppen jelenleg oly nagy gondot okozó felvidéki és székelyügy aktuális kérdése!

Vajjon az erdőhöz hozzászokott, s kiterjedt családtagokkal biró, de ennek arányában a megélhetéshez igen csekély földbirtokkal rendelkező felvidéki és székely nép gyermekeinek az erdőőri szakiskolákba való kitanítása s így biztos megélhetéshez való juttatása nem lenne-e nagy segítségre az amugy is e vidékeken oly sok gondot és pénzbeli áldozatokat kívánó közgazdasági és szociális kérdések helyes irányu megoldásánál?

Szerény nézetem szerint, ha nem is nagy mértékben, de mindenesetre ezen akciónak az államerdészet részéről nyújtható segítségeknek jelentékeny részét tennék ki.

De meg kell hogy vizsgáljuk e kérdést hazafias szempontból is.

Végzett növendékeink elhelyezésénél ugyanis igen nagy akadály az, hogy a magánuradalmak igen számos részénél a német nyelv ismerete nélkül a növendékeket elhelyezni nem lehet.

Ez abban leli magyarázatát, hogy a magánuradalmakba nagymértékben importált s még mindig igen számosan levő külföldi erdőtiszték a magyar nyelvet nem sajátították el s így e nagy részben csak magyarul tudó végzett növendékeinket nem alkalmazzák, hanem e helyett újból és újból külföldieket importálnak, velük az erdőőri szakvizsgát letéttetik s a mi fiaink állás nélkül vannak.

Ennek azután az a szomorú következménye van és lesz sokáig, hogy magán uradalmaink igen sok erdőgazdaságánál legalább is a társalgási nyelv német és az is fog maradni.

De kihatással van ez az erdészeti akadémiánkra is, mert az igen szép javadalmazású erdőtisztai állások nem a honi erdészeti akadémiát végzett egyénekkel töltetnek be, hanem az uradalomban már tisztai minőségre vergődött külföldi kisebb képzettségű egyénekkel.

Ha ellenben az altiszti személyzetre nézve a honi erdőőri szakiskolának a köteles elvégzése kimondatik, fokozatosan az uradalmak, hogy, úgy mondjam, hivatalos nyelve is magyarrá fog lassanként átváltozni, s miután az altiszti állásokra csak az erdőőri szakiskolát végzett egyének kerülnek, kikből tiszt nem lehet, a tisztai állásoknak erdészeti akadémiát végzettekkel leendő betöltésére nagyobb valószínűség mutatkozik.

Ha tehát az erdőőri, illetve a szószoros értelemben vett altiszti személyzetnek iskolákban való kiképzését, úgy erdőgazdasági, mint közművelődési és szociális tekintetből szükségesnek fogadjuk el, úgy szerény nézetem szerint, mint minden más pályánál, úgy az erdőőröknél is az iskolai végzettségnek törvényes jogát kell, hogy biztosítsuk.

A kulturmérnöki, az államépítészeti hivataloknál, bányászatnál, ha jól tudom, törvényes jog védi a szakiskolai végzettséget.

Tizenkét évi szakiskolai tanári működésem alatt, mondhatom, igen sokat foglalkoztam azon kérdéssel, hogy miként lehetne a

szakiskola végzett tanulói ellen, néha, sajnos, alappal bíró, panaszok okozatát megszüntetni?

Vizsgálódásom eredménye mindig oda csucosodott ki, hogy *a szakiskolába való felvételre megfelelő elemnek a kiválasztása az azoknak minden tekintetben helyes irányu gyakorlati kiképzése mellett, a szakiskola végzése által megszerzett bizonyítványnak törvényes jog biztosíttassék.*

Meg vagyok győződve, hogy ilyen körülmények között megszűnik a szakiskolát végzett növendékek felőli minden panasz, mindnyájan egyenlők lennének, a hasznavehetetlen elem gyengéi az illetők egyéni tulajdonságának s nem a szakiskolák helytelen nevelési rendszerének tudatnának be.

Erdőgazdaságunk pedig képzett altiszti személyzettel rendelkeznék.

A szakiskola végzésének kimondása előtt azonban szükségesnek mutatkozik annak megvizsgálása, hogy ezen esetben hány végzett szakiskolai növendékre lenne évenként az országban szükség?

Az erdőfelügyelők szives közlése folytán az erdőőrök összes létszámát a tuloldali kimutatásban van szerencsém bemutatni:

E szerint szakvizsga-köteles állás van az egész országban 4707.

Ha mostan figyelembe vesszük, hogy ezekből legalább 20% olyan állást tölt be, melyhez szakvizsga szükségtelen, így ezen létszám minden akadály nélkül 3566-ra, sőt esetleg kevesebbre is redukálható; ha figyelembe vesszük, hogy a magánbirtokosoknál szolgáló 2472 erdőőr közül csak legfeljebb 500 egyéneknek szükséges a szakszerű kiképzése, nagy átlagban a szakvizsgázandó erdőőrök létszámát kereken 4000-ben állapíthatjuk meg.

Alapul véve most, a kincstári erdőhatóságok szives közlése folytán pontosan megállapított évenkénti szükségletet, meggyőződünk, hogy az évenként üresedésbe jövő állások száma legfeljebb 3%-át teszi ki az ott alkalmazott létszámnak.

Ennek alapján tehát megállapítható, hogy Magyarországon évenként legfeljebb 120 végzett szakiskolai növendékre lenne szükség.

Miután a jelenlegi szakiskolákban évenként 84 végez, így tehát idővel egy, esetleg két szakiskolára lenne csupán szükség, mert egyelőre az idáig végzett és álláshoz nem jutott egyének tulproduktiója folytán a szükséglet még jó ideig fedezhető lesz.

Kimutatás a Magyarországon alkalmazásban levő felesketett erdőőrökről.

Tétel szám	Erdőfelügyelőség	Az erdő felügyelőség egész kerületében levő felesketett erdőőrök száma (főerdőr, erdőőr, farkatárőr, erdőlegény)			Jegyzet
		Az erdő törvény 17. §-a alá tartozó birtokosoknál gyűjtvéve	Magán erdőbirtokosoknál	Összesen	
1	M.-Sziget	263	47	310	Az erdőszolgák, valamint a felesketett, de törvény szerint szakvizsgát tenni nem köteles egyének nincsenek befoglalva.
2	Szeged	161	11	172	
3	Győr	111	69	180	
4	Ungvár	108	—	108	
5	Nagyszében	176	—	176	
6	Kolozsvár	117	6	123	
7	Brassó	197	93	290	
8	Budapest	247	26	273	
9	Pécs	306	54	360	
10	Miskolcz	311	295	606	
11	Nagyvárad	96	5	101	
12	Temevár	594	233	827	
13	Beszt.-bánya	646	178	824	
14	Szombathely	382	485	867	
15	Turócz-Szt-Márton	157	334	491	
16	Pozsony	280	278	558	
17	Kassa	197	28	225	
18	M.-Vásárhely	80	330	410	
19	Déva	173	—	173	
20	Debreczen	105	—	105	
	Összesen	4707	2472	7179	

Mindezekből kifolyólag az igen tisztelt értekezlet elé azon javaslattal vagyok bátor járulni, miszerint határozatképen mondaná ki, hogy a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi magy. kir. miniszter ur által a m. kir. belügyminiszter urral egyetértőleg az erdőőrök szakvizsgálója ügyében 1880. évi 25.347. számú rendelettel

kiadott utasítás 2. §-a oda módosítottassék: hogy 1907 szeptember havától kezdődőleg *az erdőőri szakvizsga letételére csak azok bocsájtatnak, kik valamelyik honi erdőőri szakiskolát sikerrel elvégeztek, s azt a szakiskolai végzési bizonyítvánnyal hitelesen igazolni tudják és feddhetlen magaviseletűek.*

Ha a fenti határozat ki nem mondatnék, akkor legalább is az egyenlő mértékű eljárás és igazságosság okáért feltétlenül kimondandónak tartanám, hogy az erdőőri szakvizsgának ugyanazok a tárgyai legyenek, mint az erdőőri szakiskolának.

A jelenlegi rendszer igazságtalan, mert míg a szakiskolásoknál sokat követelnek, addig a többi csekély tudománnyal a vizsgán keresztül megy.

IV. Az erdőőri szakiskolák reorganizációjánál továbbá egyik igen *lényeges kérdésnek tartom a növendékeknek helyes irányban történő gyakorlati kiképzését.*

Szerény nézetem szerint oktatási rendszerünknek ez kell, hogy alapkövét képezze.

Az erdőőri szakiskolákkal csak úgy érhetjük el célunkat, a gyakorlati erdőgazdaság részére akkor szolgáltatunk megfelelő egyéneket, a növendékeket csak akkor tudjuk helyes irányban nevelni, leendő feladatuk mikénti teljesítéséhez már a priori az iskolákban hozzászoktatni, s néha a végzett növendékeknél tapasztalható képzelődést és helytelen magatartást elszoktatni, ha magában az iskolában jövődöbeli alkalmaztatásuknak megfelelő mindenemü gyakorlati eljárással megismertetjük.

Ezt azonban a mostani rendszer mellett szerény nézetem szerint elérni nem lehet, mert míg a tanuló az elméleti oktatásnál az erdőgazdaság minden ágazatára kiterjeszkedő tankönyv megtanulása által enciklopedikus ismeretet szerez, addig a leendő alkalmaztatásához szükséges gyakorlati dolgokból a szakiskolánál, a jelenlegi szervezet mellett, kivéve a csemeteneveléssel egybekötött mindennemü munkákat, édes keveset tud. Ennek aztán az a rendkívüli szomorú következménye, hogy enciklopedikus ismeretei folytán tudákoszá, ennek folytán pedig proletárrá lesz.

Hogy a gyakorlati oktatásnál a kitűzött célt elérhessük, vagy legalább megközelithessük, szerzett tapasztalataimból kifolyólag okvetlenül szükségesnek vélem, hogy a szakiskola erdeje olyan

terjedelmű legyen, hogy az illető vidéken, az okszerű erdőgazdaság elvének szigorú szem előtt tartásával folytatható erdőgazdálkodási gyakorlati eljárások a növendékek által elsajátíthatók legyenek, mert szerény nézetem szerint ellenkező esetben, minden, a gyakorlati oktatás érdekében kifejtendő működés eredmény nélküli törekvés marad.

Az erdőőri szakiskolai tanulónak nap-nap mellett látnia, ismernie kell az erdőőrnek a gyakorlati életben, úgy az erdőgazdaság, mint az erdő védelménél felmerülő mindazon teendőit, melyekre a szolgálatba való kilépés alkalmával szüksége van.

Ezt pedig csak úgy sajátíthatja el, ha a szakiskola erdejében, a viszonyok által megengedett mindennemű munkának miként történő foganatosítását, nemcsak egyszer- kétszer az előadó tanár által bemutatva látja, *hanem azok teljesítésében magát addig gyakorolja, míg azt teljesen megtanulta.*

De szerény nézetem szerint szükséges, hogy a növendék a tulajdonképeni erdőőri szolgálatot a védkerületben szolgáló erdőőröktől is lássa, azok mellé felváltva, többször beosztva legyen, mert csak így sajátítja el a gyakorlati szolgálatot tökéletesen, csak így ismeri fel jövőbeli hivatását s csak így fog az intézetből való kilépése után használható egyénné válni.

Erre vonatkozólag legyen szabad tisztelettel felemlítenem, hogy a mióta a vadászterdei m. kir. erdőőri szakiskola tanulmányi erdejének kihasználása házilagosan történik, s mióta a földművelésügyi miniszter ur ő exczellenciája bölcs intézkedése folytán, a szakiskola kellő terjedelmű vadászterületekkel van ellátva, a szakiskolák növendékeinek az elhelyezése az eddiginél csekélyebb nehézségeket okoz, s a kikerült növendékekkel minden birtokos teljesen meg van elégedve.

Az alsóbb fokú gyakorlati szakoktatás jól felfogott érdekében tett e javaslatom mellett a szakiskolák rendelkezésére bocsájtandó tanulmányi erdő más közhasznú cél szolgáltatóására is lenne hivatva.

Ugyanis ezen erdők, tekintve az erdőőri szakiskolák rendkívül kedvező territorialis elhelyezését, az ország ugyszólván minden gazdasági viszonyára kiterjeszhető „*Minta-erdőgazdaságoknak*“ a bemutatására és kezelésére is felhasználhatók lenné-

nek. Ezeknek a létesítése által, az erdők becslése, kihasználása, nevelése és értékesítése körül követendő leghelyesebb és az erdőgazdaságnak legnagyobb jövedelmet biztosító eljárások bemutathatók lennének, miáltal hazai erdőgazdaságunk fejlődésére nagy előny háramolhatnék.

Ha csak az erdők okszerű kihasználásával összefüggő kérdéseket tekintjük mindenestre sok olyan hiányra bukkanunk, miket pótolnunk kell.

A vadászterdei szakiskolai vágásterületeknek intenzív feldolgozásánál tapasztaltam, hogy mily, eddig figyelemre sem méltott, csekélységek befolyásolják az erdőgazdálkodás jövedelmezőségét.

Mily nagy előnyt nyujtana az, ha az összes szakiskolák, ugy az államnak, mint más birtokosnak akár a kihasználás, akár a tenyésztés tekintetében teljesen megbízható adatokkal szolgálhatnának, s a hazai szakközönség az erdőgazdaság okszerű alapelvei szerint megállapított, megbízható adatokkal rendelkeznék.

De azt hiszem, hogy ennek közhasznu fontosságát nem is szükséges bővebben indokolnom, hisz a mintagazdaságok közérdekű előnyeit eléggé beigazolják a hazai mezőgazdaság ugyszólván minden ágánál fennálló mintagazdaságok által az ország gazdasági viszonyaira háruló előnyök.

A mintagazdaságok létesítése által az államkincstárra nagyobb kiadás nem hárulna, mert mint a vadászterdei erdők házilagos kihasználása által az erdő jövedelme 6000 koronáról 24—28000 koronára emelkedett s a többi szakiskolák kis terjedelmű tanulmányi erdejében folyó gazdálkodás is aránylag elegendő jövedelmet hozott; ugy azt hiszem ezen gazdaságok is az államnak, ha az eddiginél nagyobb jövedelmet nem is hoznának, de nagyobb kiadást sem rónának rá.

S ezen mintaerdőgazdaságoknak, éppen az erdőőri szakiskoláknál való berendezését azért vélném czélszerűnek, mert mig egyrészt az a gyakorlati oktatásra nagy előnyt nyujtana, másrészt az ottan amugy is már felállított erdészeti kísérleti állomás, a kísérletezéshez szükséges minden oldalú objektumokkal rendelkeznek s nem csupán a csemete-nevelés terén eszközölhető kísérletezésre lenne szorítva.

A külföldi államok erdőőri szakiskolái ugyszólván kivétel-

nélkül nagyobb terjedelmű és rendezett viszonyok között levő erdőgondnokság székhelyén vannak elhelyezve s a szakiskola szervezete az erdőgondnoksággal szoros kapcsolatba van hozva.

Tiszteletteljes javaslatom tehát odairányul, hogy a jelenlegi erdőőri szakiskolák, ahol csak lehetséges, akkora erdőbirtokkal láttassanak el, mint a mekkorát a gyakorlati oktatás fent körülírt érdeke feltétlenül megkövetel.

Ezen ujtítás tekintettel a szakiskoláknak nagy erdőterületek mellett való fekvésére, minden pénzálldozat nélkül keresztülvihető lenne s személyszaporitást, illetve állásszervezést is tulajdonképpen nem vonna maga után, a mennyiben az erdőőri szakiskolák fekvése folytán előálló követelmény szerint egy gazdasági egységet képező legközelebbi kincstári erdőgondnokság az erdőgondnokkal együtt a szakiskolához csatoltatnék.

Ezáltal pedig az *államerdészet* költségvetési cziménél semmi nemű többkiadás elő nem állna; az erdőőri szakiskolák pedig tulajdonképpeni rendeltetésüknek megfelelni tudnának.

Egy erdőgondnokságnak a szakiskolához való csatolása által a szakiskola pénz, anyag és egyéb kezelése is a fennálló szabályoknak megfelelő megoldást nyerne, mert az erdőnek a kezelése teljesen az erdőgondnokra lenne átruházható s az által a szakiskola igazgatója ezen őt tulajdonképpeni hivatásától elvonó, de rendkívül sok időt igénylő pénz és anyag kezelésétől megszabadíthatnék s megszűnnék azon az állami pénzkezelésre fennálló utasítással nem egészen összeegyeztethető eljárás, hogy a szakiskoláknál a pénzkezelési teendőket az igazgatók látják el.

V. Ezen ügygyel kapcsolatosan legyen szabad összefüggőleg azon tiszteletteljes javaslatomnak is kifejezést adni, hogy a *szakiskoláknál rendszeresített u. n. tanársegédi állás rendes tanári minőségben állandósíthatnék* s a lipói, görgényi és királyhalmi erdőőri szakiskolánál is még egy-egy erdőgyakornoki, vagy erdészjelölti állás rendszeresíttessék. A királyhalmi m. kir. erdőőri szakiskolánál azonban tekintettel az erdők kisebb terjedelmére és a kezelés egyszerűségére az erdőgondnoki teendőket is a tanár látná el. Ugy az erdőgondnokság, mint a tanári személyzet állandósítására vonatkozó indokaimat legyen szabad a következőkben előadnom.

A szakiskolák létesítése alkalmával a tanári személyzet olyképpen

állapítottatott meg, hogy a tanári teendőket egy az iskola élén álló igazgató és egy tanársegéd végezze.

A szabályzatban megkövetelt tanítás az „Erdőőr“ című könyvnek naponként egy órai előadására, valamint a számtannak, mér-tannak, vadásztannak, írásnak és rajznak a szükség szerinti mértékben való oktatására volt kiterjesztendő.

A tananyagának ezen határok között való tanítása s a mellett a nagyon csekélymértvű administrativealis és pénzkezelési munká-nak a teljesítése, a szervezett személyzetnek elegendő foglalkozást adott ugyan, de akadálytalan elvégzése nehézségbe nem ütközött.

A szakiskoláknak kisebb kiterjedésű erdővel és nagy terje-delmű csemetekertekkel történt ellátása azonban a szakiskolai tanári személyzet teendőit megsokszorozta, a mennyiben nemcsak, hogy az erdő kihasználása, felújítása, ápolása és az abban levő bérle-tekkel egybekötött ügyek, külső teendők szaporodtak, hanem az ügyviteli és pénzkezelési dolgok is mind nagyobb munkát róttak a tanári személyzetre, sőt egyes iskolákban, mint például a vadász-erdei szakiskolánál a csemetekerteknek nagyban való kiterjesztése (1895—1905. évig 45 hold) s azokból a kopár területek beerdő-sítésére évenként kiadandó mintegy 6—10 millió csemetének a tenyésztése, kiadása, az azoknál felmerült költségeknek az elszámolásával stb. járt teendők annyira igénybe vették a tanári személyzet összes idejét, hogy a tanítási órákon kívül a szakiskola folyó ügyének rendes időben való elvégzésére már kellő idő rendelkezésre nem állott.

Időközben a külső erdészeti kísérleti állomás teendői is igen célszerűen és helyesen az erdőőri szakiskolákra ruháztattak, a tananyag pedig a gyümölcstenyésztés és gyümölcsfák nevelésével a méh- és haltenyésztéssel kibővített és a vadászerdei szak-iskolánál, a növendékek gyakorlati kiképzése végett az erdőkihasználására teljesen intenzív házi gazdálkodási mód lépett életbe; vadászterületei pedig a növendékeknek a vadászattal egybekötött összes teendőkben való gyakorlati kiképzése céljából a szükséghez mérten kibővítettek.

Ha mostan az előadottakat összegezzük, kitűnik, hogy mind-ezen felsorolt körülmények a szakiskola tanítási óráinak a számát megháromszorozták, irodai ügyvitelét az admisztrationális, valamint

az erdő, pénz és anyag kezeléssel járó, nemkülönben a vadászattal és a kísérletezéssel egybekötött teendőket oly kiterjedté tették, hogy például a vadászerdei szakiskolának évi ügyszámra, pénzforgalma pedig a mintegy 12 féle pénznaplóban kezelendő s évenként legalább is 2000 tételt kitevő 80.000—100.000 koronára rug.

Az erdő évi vágásterületének intenzíven történő kihasználásával egybekötött mindennemű teendők közül, főleg az évi vágások több ezerre menő törzseinek a kihasználásával, méretezésével, az azok mindenikéből készitendő választékok külön-külön való megállapításával, egyenkénti jegyzékbe foglalásával, anyag számolásával, kitermelésével, a kitermelt anyagnak évenként mintegy 1200-ra tehető hármás bárca melletti eladásával és méretezésével s az ezek folytán keletkező leszámolásokkal stb. stb. a vadtenyésztés, vadóvás és ápolás feletti rendelkezésekkel annyi teendő hárult a szakiskolára, hogy annak elvégzése magában egy erdőtisztet foglalkoztatni képes.

Ha tekintjük továbbá az erdészeti külső kísérleti állomásra hárult azon fontos feladatoknak a megoldását, a melyek aktuális erdőgazdasági érdekeknél fogva nem mellőzhetők, s melyeknek a helyes irányban való megoldása nemcsak rendkívüli pontossággal és lelkiismeretességgel járó munkát követel, hanem aprólékos-ságuknál fogva annyi időt igényel, hogy egy külön embert szükségelne.

Ezen állításomnak rövid igazolására legyen szabad tisztelettel felemlitenem, hogy a vadászerdei külső kísérleti állomásnál számos és a gyakorlati erdőgazdaság követelménye folytán okvetlenül megoldandó, kísérleti kérdéseken kívül, a tölgyfa erdőgazdaságnak sem a honi sem a külföldi erdőgazdaság által ki nem meritett és fel nem dolgozott azon nagyszabású és terjedelmes kérdéseivel állunk szemben, melyek az ezen fanem nevelése, kihasználása és értékesítése tekintetében követendő és hosszás kutatást igénylő eljárások helyes irányának a megállapítása által hazai erdőgazdaságunknak kiszámíthatlan előnyöket biztosítanak.

Éppen így van a lipitújvári szakiskolánál a fenyő, a királyhalmainál az akác és nyár, a görgényinél a vegyes erdők (lágú és kemény lombfák) kérdése.

Ha továbbá tekintetbe vesszük, hogy az erdőéri szakiskoláknál részint a helyi, részint az általános érdekek által megkövetelt tevékenységnek csak nagyon kis mértékben való kiterjesztése által is az azokból kifolyólag készitendő költségvetések, rajzok s az azokra vonatkozó munkáknak a végrehajtásával és felügyeletével egybekötött munkák, úgy az ügyvitelt, mint a pénz és anyagkezelést annyira megnehezítik, hogy a szakiskolák jelenlegi tisztii létszámával e végzendő munka arányban nem áll.

És ne hagyjuk figyelmen kívül a szakiskolai épületek, az erdő, növény és csemetekertek s a mindezekben meglévő berendezések által együttesen alkotott kiterjedt gazdaság feletti rendelkezés, felügyelet stb.-vel járó teendőket se.

Mindezekből kifolyólag szerény nézetem szerint a szakiskolák létesítése óta, az intézet által felölelendő munkakör, úgy a tanításnál, mint a szakiskola egyéb munkáinál annyira kiterjedt, hogy a lehető legnagyobb erőmegfeszítéssel is, azoknak a megkívánható módon és időben való elvégzése fizikai lehetetlenség.

Ennek aztán természetes következménye az, hogy a munkálkodás csak a legsürgősebb s a halasztást nem tűrő dolgokra terjeszthető ki, egyebek pedig csak nagy késedelemmel és felületességgel intézhetőek el, s így tulajdonképen főleg a szakiskola igazgatója, ha tevékenységet akar kifejteni, vagy a lehető legnagyobb munka zavarba kerül s önakaratán kívül felettes hatósága előtt hanyag színben tűnhetik fel; vagy pedig a folyó ügyek rendes elvégezhetőse végett minden tevékenységet szánt szándékkal kerülnie kell. S még ezen elv követése mellett is sem a vezetésre, sem a tanításra és a nevelésre, sem önmagának a képzésére kellő gondot fordítani nem képes.

És ha minden ujitástól, minden a növendékek helyes nevelési irányára célzott törekvésektől is magát visszatartja, akkor is csupán a rendes teendőinek az elvégzése annyira leköti, hogy irodalmilag abszolúte nem működhetik.

Már pedig, ha valakinek, úgy a szakiskola igazgatóinak volna alkalmuk, a minden lépten-nyomon jelentkező és a gyakorlati erdőgazdaság körébe vágó, igen számos közhasznú tapasztalatnak a nyilvánosság előtt is kifejezést adni s ezáltal az erdészeti szakirodalom termékeit bővíteni.

Mennyi nagy lelkiismeretességgel megállapított adat, mennyi kipróbált gazdasági elv áll a szakiskolák tanárainak rendelkezésére, melyek idő hiányában eddig napvilágot nem láttak.

Részemről valóban szégyennek tartom, hogy a szakiskolák 20 év előtti létesítése óta, a szakiskolai tanárszemélyzettől, leszámítva néhány szaklapban közölt cikket, egyetlen egy irodalmi munka sem jelent meg.

S hogy ezen körülmény még a nem szakember előtt is mennyire feltűnik, mutatja az 1896-ik évi ezredéves országos kiállítás alkalmával nagynevű pedagógusunk és kitűnő írónk, Téglás Gábor cz. tankerületi főigazgató által az egyik folyóiratban közölt azon cikke, melyben érthetetlen körülménynek tartja azt, hogy az erdő-őri szakiskolák tanári személyzetétől semmi irodalmi termék eddig meg nem jelent.

S valóban ezen körülmény méltán mindenkinek is feltűnhetik.

De ha a szakiskolák szervezésével s tulhalmozott teendőivel valaki a valóságnak megfelelő módon ismerős, akkor a fent érintett körülmény bővebb magyarázatra nem szorul.

Mindezekből kifolyólag önkéntelenül is felmerül az a kérdés, hogy nem volna-e célszerű, a szakiskolák munkatömegének az apasztása végett az erdők háziligos kihasználását, a csemetekertek, a gyümölcsfaiskolák, a kísérleti ügy stb.-vel összekötött teendőket teljesen mellőzni s az iskolák tanári személyzetének teendőit csupán az eddigi szabályzatban előirt tankönyvnek a betanítására és csekélyebb terjedelmű gyakorlati oktatásra vissza szorítani.

Tény az, hogy ilyen körülmények között nemcsak az összes teendőknek az elvégzése nagyon megkönnyítenék, hanem a szakiskolai személyzet még irodalmilag is működhetnék.

De eléretnék-e ilyen eljárás mellett az a tulajdonképeni főcél, hogy a szakiskolák tanulói az erdőgazdaság minden ágazatában, a vadászattal egybekötött teendőkben, a gyümölcsstenyésztesnél felmerülő munkákban stb. a birtokosok által megkívánható mértékig gyakorlatilag kiképezve legyenek?

Eddig szerzett tapasztalatom alapján nyugodt lelkiismerettel állíthatom, miszerint nemcsak, hogy a kitűzött cél el nem éretnék, hanem, mint azt fennebb is érinteni bátor voltam, csupán a tankönyvre szorított elméleti s a gyakorlati dolgoknak csak érintőleges

bemutatása mellett történő kiképzéssel felületes, tudákos, magáról sokat képzelő, a gyakorlati dolgokban járatlan s ezek alapján hasznavehetetlen egyének kerülnének ki a szakiskolákból.

Azt pedig a birtokosok és az erdőtiszték méltán elvárhatják, hogy a szakiskolából a külső szolgálat követelményeinek megfelelő növendékek kerüljenek ki, mert ellenesetben ők maguk nevelik inkább a szükséges személyzetet.

Hogy tehát a szakiskolai tanulóknak, minden irányban a szükséges gyakorlati kiképzését biztosíthassuk, a szakiskola taneszközeiként olyan terjedelmű erdőt, vadászterületet, csemete- és növénykertet, valamint gyümölcsfaiskolát kell igénytelen véleményem szerint fentartanunk, melyben a szemléltető oktatás a lehető leg szélesebb körben kiterjeszhető.

Ezek szerint a tulajdonképeni oktatással három egyén foglalkoznék: az igazgató, ki az összes adminisztrációs és folyó ügyek elintézésén, valamint az intézet vezetésén, birtokának, vagyonának, pénzkezelésének felügyeletén, a növendékek nevelése körüli teendőknél kívül egy, esetleg két tantárgyat tanítana, míg a rendes tanár, a többi főbb tárgyak tanításával, a tanársegéd pedig a kisebb jelentőségű tárgyak tanításán s a növendékek beléletének ellenőrzésén s apróbb szakiskolai ügyek elintézésén kívül a kísérleti ügyeket végezné.

Ez a javaslatom az első tekintetre talán túlzottnak látszik, de ha fontolóra vesszük azt, hogy a tanítandó tárgyak számából egy tanárra így is elegendő rész jut s azt, hogy a tárgyaknak különfélesége nemcsak, hogy több oldalú készütséget igényel, hanem a növendékek rendkívül primitív előképzettsége és különféle nemzetiségű nyelve folytán azoknak előadására és betanítására több idő is szükséges; szerény nézetem szerint minden tanár így is eléggé foglalkoztatva lesz.

Az erdő pénz- és anyagkezelésével egybekötött mindennemű munkát azért vélném a tanári személyzet teendői köréből az ezen teendők végzésére hivatott erdőgondnok munkakörébe átruházni, hogy így a tanári személyzetet hivatásának szabad teljesítésében semmi más munka ne akadályozza.

Ilyen körülmények között az oktatás is olyképpen lenne végezhető, mint azt a növendékek jövőbeli alkalmazása feltét-

lenül megkívánja s a felmerülő munkák is a tanári személyzet között oly módon oszlanának meg, mely mellett a hazánk erdőgazdaságára oly nagy jelentőségű kísérletekkel járó igen terjedelmes munkához, valamint az irodalmi működéshez több idő állana rendelkezésre.

A tanári személyzet létszámának a megállapítását illetőleg legyen szabad tisztelettel felemlítenem, hogy a külföld hasonrangu iskoláinál több tanerő van alkalmazva, mint az általam fent tisztelettel említett javaslatban tervezve van s hogy a hazai földmives és hasonrangu iskoláknál 5—7 tanerő működik, holott utóbbiaknak a munkaköre nem oly kiterjedt, mint éppen az erdőőri szakiskoláké.

A jelenlegi segédtanárnak állandósítását, illetve rendes tanári minőségben való szervezését azon okból is vagyok bátor javasolni, mert a fent tisztelettel elősorolt nehézségek egyrészt a tanári személyzetnek, ugyszólván minden két évben történő változása folytán állnak elő, amennyiben, midőn az illető segédtanár a szakiskolai viszonyokkal megismerkedhetik, nemsokára jövőjének előnyösebb biztosítása érdekében a szakiskolától távoznia kell; de másrészt kívánatos volna azon okból is, hogy a szakiskolák tanári személyzete a gyakorlati erdőgazdaságot szélesebb körben ismerő egyénekből álljon, mert a jelenleg néha alig pár hónapi gyakorlattal bíró fiatal szakember, a legjobb igyekezete dacára is, a gyakorlati oktatásnál boldogulni nem tud s ezáltal csak az intézmény szenved.

De a tanársegédeknek gyakori változása az igazgatókra is tulajdonképpen kettős munkát ró, mert a legkisebb ügyek és leg-egyszerűbb eljárások is bevezetést igényelnek s míg az egész ügymenettel, szervezettel, oktatási rendszerrel megismerkedik, eltelik 2 év.

A magam részéről őszintén mondhatom, hogy közel 12 évi igazgatóságom alatt mindig igen ügyes, tehetséges, szorgalmas és ügybuzgó tanársegédekkel rendelkeztem, de kivéve azokat, akik a szakiskola szervezetével már előzetesen ismereteseek voltak, míg az összes ügymenettel tisztába jöttek, legalább is 2 év eltelt.

A líptóujvári és vadászerdei erdőőri szakiskola tervezetei alapján van szerencsém javaslatba hozni, hogy az erdőőri

iskoláknál is, ugymint a hazai összes intézeteknél a szünidők behozassanak.

A szünidők életbeléptetését olyképpen tartanám czélszerűnek, hogy azok megkezdése előtt az *évi záróvizsgák* megtartassanak s a tanév teljesen befejeztessék, vagyis, hogy a szünidő kezdetével a végzett növendékek elbocsájtassanak; az I-ső évet végzett tanulóknak egyrésze a szünidő első felében, másik része pedig a szünidő második részében szabadságoltassék. A visszamaradók a szószoros értelmében vett intézeti munkákat (takarítás, őrizet stb.) végeznék.

Miután az életbeléptetendő „*szabályzat*“ részletes tárgyalásánál felhozandó indokok alapján a tanév kezdetét októberről szeptemberre vélem áttenni, ennél fogva javasolni bátorkodom, hogy a szünidők a szakiskoláknál minden év július 1-től augusztus végeig terjedő időre állapíttassanak meg s miután ezen idő alatt a növendékeknek egy része intézetben tartózkodik, ezen időszak ne szünidőnek, hanem a dolog természeténél fogva talán *tanítási szünetnek* neveztessek.

Ezen tiszteletteljes javaslatomat midőn elfogadásra ajánlani bátorkodom, egyuttal méltóztassanak megengedni, hogy az erre vonatkozó tiszteletteljes indokaimat a következőkben adhassam elő:

A szünidők behozatala által a tananyag kimerítésére a szeptember hó 1-től a következő év július hó 1-ig tartó időszakot részemről annyival is inkább elegendőnek tartom, mert a szünetre tervezett időszak amugy is a nyári évszak azon napjaira esik, mely idő alatt az elméleti tanítás és tanulás eddig is igen csekély eredményt biztosított s mikor a gyakorlati munkák is csekélyebb mértékben fordulnak elő.

S miután így sem a tanításra sem pedig a tanulásra a szüneti időnek behozatala semmi kockázattal nem jár, igen kívánatos lenne, hogy az ország minden más iskolájában meglévő iskolai szünidő alatt az erdőőri szakiskola tanári személyzete is szabadságban részesüljön; mert ha valamely intézetnél a tanári személyzetnek a szellemi ereje igénybe van véve, úgy a szakiskolák legkülönbözőbb elemekből álló és a mellett néha igen gyenge képzettségű tanulóinál fokozott mértékben vétetik igénybe s ha figyelembe vesszük, hogy a tanításon kívül az egyes szakiskoláknál az administrationalis, valamint az anyag és pénz kezelésével egybe-

kötött teendők oly nagy mérvet öltenek, hogy szabadságidő vételére még csak gondolni sem lehet; igen méltányos lenne, ha mondott időben legalább a tanítások szünetelnének s a tanári személyzet ezen idő alatt szabadságban részesülhetne.

De indokoltnak tartom a szünidőknek behozatalát azon okból is, mert azon idő alatt a tanári személyzetnek alkalom adatnék egyrészt a saját látkörének bővítése, másrészt pedig a gyakorlati oktatásnak a minél szélesebb körben való kiterjeszthetésére szükséges ismereteknek az elsajátítása céljából teendő tanulmányi utazásokra is.

Saját tapasztalatból őszintén mondhatom, hogy mindazon dolgokat, melyeket a gyakorlatban alkalmam volt látni összehasonlíthatatlanul könnyebben tudtam a tanulókkal megértetni, mint azokat, melyeket csak elméletileg ismertem.

Az erdészeti altiszti szolgálat körében a különféle erdőgazdaságoknál mennyi olyan jelenséggel találkozunk, melyek az általános tudományos jelleg hiánya folytán a különféle szakmunkákban felsorolva nincsenek s melyek nézetem szerint egyszerűségük és helyi érdekük folytán könyvekbe be sem foglalhatók, de e mellett a műszaki segédszemélyzetet szolgáltató szakiskola tanulóinak a gyakorlati élet céljaira való kitanításánál igen hasznos anyagot nyújtanak.

Nézetem szerint az oktatásnak, a kiképzésnek, a helyes iránya megkívánja, sőt feltétlenül megköveteli, hogy a szakiskolai tanári személyzet a birtokosokkal, illetve azok erdőtisztjeivel érintkezésben legyen, hogy így a tanításnál a gyakorlati élet kívánalmának megfelelőleg járjon el.

Ez pedig csak úgy érhető el, ha a tanári személyzet a fent érintett körülményekkel maga is tisztában van, ha ismeri azokat a gyakorlati követelményeket, melyek szerint az intézeti nevelést irányítani kell.

Éppen ezért elodázhatatlannak tartom, hogy a szakiskolák tanárainak tanulmányi utazására szükséges szabad idő rendelkezésre álljon.

Ezen általános elvi jelentőségű reformokra vonatkozó tiszteletteljes javaslatomnak előadása után, bátor vagyok indítványozni, hogy a szakiskolai intézményre vonatkozó szabályzatok 3 részre osztassanak:

Az 1-ső rész magában foglalná az *általános szakiskolai szabályzatot*.

A 2-ik rész pedig a *szakiskolák ügyvitelét, pénzt, anyag és leltári számadását*, az intézetnél szolgáló személyzet hatásköri szervezetét és munkakörét megállapító részletes *utasítást* tárgyalná; és végül a

3-ik rész a minden egyes erdőőri szakiskola igazgatója által saját hatáskörében megállapítandó *házi rendszabályzat lenne*.

Az általános szabályzat felölelné mindazon a nyilvánosság elé tartozó ügyeket, melyek az intézet szervezetéről általánosságban tájékozódást nyújtanak.

A 2-ik pont alatt említettek pedig a nagyméltóságú földművelésügyi m. kir. miniszter ur által megállapítandó utasításban lennének összefoglalandók.

A 3-ik pont alatti pedig minden szakiskola igazgatója által állapíttassék meg.“

* * *

*

Itt megjegyezni kívánom, hogy az értekezlet a fenti javaslatot *egyhangulag* elfogadta; csupán annyit változtatott, hogy az erdőőri szakiskola végső vizsgálja tekintessék *együttal erdőőri szakvizsgának*, vagyis a végzett tanulók a záró vizsgáról kapják meg az erdőőri szakvizsgái bizonyítványt.

* * *

*

A fent részletezett irányelvek alapján összeállított „szakiskolai szabályzat“-tervezetet egész terjedelmében azt hiszem felesleges lenne, ezen amugy is hosszúra nyuló cikk keretébe felvenni.

Éppen ezért itt csak azokra terjeszkedem ki, a mikről az általános részben meg nem emlékeztem, de a melyek mégis közérdekű jelleggel bírnak s a mostani fennálló szabályzattól eltérnek.

Megjegyezni kívánom itt, hogy az alábbi közleményeim is az 1904. évi február hó 27-én és folytatólag megtartott

értekezletre benyújtott előadói javaslatomnak szószerinti részleteit képezik.

„A felveendő tanulók életkorára vonatkozólag bátor vagyok javasolni, hogy a mostani kor maximuma leszállíttassék.

Ezt azon okból tartom szükségesnek, mert a mostani rendszer mellett a szakiskolába bekerülő tanulók közötti nagy korkülönbség, ugy a fegyelem, mint a tanítás és tanulásra igen hátrányos.

Figyelembe véve a katonai szolgálati idő, a lipitújvári szakiskola igazgatójának javaslatához képest, e kort maximumát a 26. évben vélném megállapítani.

A tanév tartamát a minden év *szeptember hó 1-étől a következő év június hó végéig vélem megállapítani*, mert az eddig követett eljárás mellett a szakiskolába való felvételért folyamodott egyén az intézetbe való biztos bejuthatásáról csak tulajdonképen a jelentkezés alkalmával megtartott felülvizsgálat után szerzett biztos tudomást, s így be nem fogadása esetén a minden más hasonló alsófoku iskolában szeptember elején kezdődő tanfolyamokra való felvételtől visszamaradt, s esetleg egy teljes évet elveszithetett, míg az erdőöri szakiskolák tanévének a többi iskolákkal egy időbe eső kezdete mellett ezen körülmény ki lenne zárva.

De főleg indokolttá teszi továbbá azon körülmény, hogy a szeptember hó elején jelentkező növendékeknek a magatartása, rend és fegyelemhez való szoktatása, az intézeti viszonyokkal való megismerttetése, a szabályoknak a megtanulása stb.-vel egybekötött s a későbbi kiképzésnek helyes irányban való vezetése miatt elkerülhetetlenül szükséges u. n. *előzetes kiképzés*, már október közepéig befejezhető s az éppen akkor kezdetét veendő erdőkihasználási, erdősítesí, csemetekerti stb. munkába már az első éves növendékek is, mindjárt az évfolyam kezdetén bevezethetők, gyakorlatilag oktathatók lennének s ez által a gyakorlati kiképzésre ezen időszak meg lenne nyerve; míg a jelenlegi szabályzat mellett éppen az ezen időszakba eső igen fontos őszi munkálatok, a fent jelzett kiképzés miatt, csak igen hézagosan voltak bemutathatók.

A tanévnek szeptember hó elejével történendő megkezdése által az egyes féléveknek a beosztása is megfelelőbb lenne, illetve a félévi vizsgálatoknak a megtartása is sokkal alkalmassabb időszakba esnék, mert míg így a téli félévi vizsgák február hó elején

megtarthatók, addig mostan a félévi vizsgák, főleg délvidéken, éppen a legnagyobb tavaszi munkák idejére estek.

Az eddig tanított tantárgyaknak a kibővítése szerény nézetem szerint, csupán az ugynevezett *elsősegély nyújtásával* egybekötött teendőknél orvosi magyarázatával és oktatásával, valamint a különféle *ebek idomításával* járó munkálatok tanításával volna kiegészítendő.

Előbbit az erdei munkáknál gyakran előforduló balesetknél szükséges segélynyújtásnak az erdőőrök által való ismeretének hasznos volta, utóbbit pedig a birtokosok érdeke teszi szükségessé.

A tantárgyaknak az egyes félévekre való elosztása és a hetenkénti órák számának megállapítására vonatkozólag legyen szabad tisztelettel előadnom, miszerint az eddigi szabályzat tág határai között a négy iskolában nemcsak a tananyag megállapítása és azoknak az egyes félévek között való felosztása körüli eljárás volt a lehető legkülönbözőbb, hanem főleg a gyakorlati oktatás mértéke és kiterjesztésénél igen különböző eljárás követtetett.

Azon tárgyaknál pedig, melyeknek vezérfonalul szolgáló tankönyv a mostani szabályzatban megállapítva nem lett, mint például számtan, mértan stb. az egyes szakiskoláknál a legkülönbözőbb tananyag lett tanítva.

Az egységes eljárás és a mellett a növendékek helyes irányu kiképzésének a biztosítása, vagy legalább is megközelítése érdekében tehát czélszerűnek mutatkozik, hogy a szabályzatban az egyes félévekben hetenként tartandó órák száma a tananyag nagyságához képest megállapíttassék.

S hogy pedig az elméleti oktatás, az elérni kívánt czél érdekében a kellő mértékig minden erdőőri szakiskolánál egyöntetű legyen, az egyes tantárgyakul elfogadott tankönyvekből tanítandó elméleti részek megállapítását tekintettel arra, hogy azoknak a szabályzatban való felsorolása egyrészt hosszadalmas lenne, másrészt pedig körülményekhez képest folytonos változásnak lehet alá vetve, *egy a minden évben tartandó tanári értekezletre velném bízni.*

Ez által elérni vélem minden erdőőri szakiskolánál az egységes eljárást, s egyuttal azon okvetlen követendő főczélt is, hogy a szakiskola tanulóinak elméleti oktatása csupán azon mértékig ter-

jesztessék ki, mely a gyakorlatilag látottak fogalmának rendszeres alakban és módon való megtanulására, elmondására stb. nélkülözhetetlenül szükséges.

S nézetem szerint főprincípiumként kimondandó lenne, hogy a magasabb erdészeti tudományoknak még csak érintőleges tanítása is kerülendő, mert ez által a dolog lényegét amugy is nem ismerő növendék tudáskossá és képzelődővé válhatik.

A Bedő Albert „Erdőőr“ című tankönyvének az erdőgazdasági ágak szerinti szétosztását, illetve az abban levő, növényteni tenyésztési, kihasználási és védelmi részeknek önálló tantárgyakként való előadását azon okból vagyok bátor javaslatba hozni, mert, mint azt több éven át tett tapasztalatom igazolja, a tankönyvnek az erdőgazdasági ágak szerinti történt szétosztása mellett való tanításánál a növendékek az egyes tantárgyakat úgy elméletileg, mint gyakorlatilag, azok könnyebb áttekinthetése és kimeríthetése folytán, sokkal könnyebben és gyorsabban sajátították el, mint ha a tankönyv a maga egészében taníttatott.

Az amugy is igen primitív előképzettséggel és gondolkozással bíró tanulók a tervezett szétosztás mellett a tananyag csekélyebb terjedelménél fogva önmaguk is sokkal inkább reá jöttek, hogy a tantárgy melyik részében gyengébbek stb. és sokkal rövidebb idő alatt voltak képesek a hiányosságot pótolni, mint a tankönyvnek egy egészben való tanítása alkalmával.

És ezen szétosztás mellett, a növendékeknek az egyes erdőgazdasági ágazathoz való kisebb vagy nagyobb hajlandósága és előszeretete szembeötlőbben kitűnik, s az egyes erdőgazdasági ágazatoknál való előnyösebb vagy hátrányosabb alkalmazhatósága is könnyebben megállapítható, mint az eddig követett tanítási rendszernél.

Mert míg valamelyik növendék a vágások feldolgozásánál, vagy az erdőtenyésztési munkálatoknál mutat rendkívüli reátermétséget, addig a védelmi szolgálat teljesítésénél vagy az erdei kihágási esetek felfedezésénél és megszüntetésénél, önkaratán kívül sem képes a megkívánható ügyességet és leleményességet elsajátítani, vagy fordítva.

A tankönyvnek az erdőgazdasági ágak szerinti szétosztásával igen természetesen az egyes tantárgyakból nyerendő vizsgai osztályzatok is tárgyak szerint állapíthatnának meg, így a részletes

osztályzat a növendékek ismereteiről s megfelelő irányban való alkalmazhatásáról inkább nyujtana tájékoztatást, mint az erdészeti ismeretek nagy átlagából vont egy osztályzat.

A tanításnál használandó tankönyvekre vonatkozólag javaslatba hozom, hogy a növénytan, erdőtenyésztés, erdőhasználat, erdővédelem és erdőtörvények tanulásánál továbbra is a *Bedő Albert-féle* „Erdőőr“ című könyv használtassék, míg a vadászattan, fegyvertan, mértan, számtan és halászattan, földrajz, gyümölcs-tenyésztés, kutyaidomítás körébe vágó tananyagoknak tanítási céljaira a szakiskolák igazgatói vagy tanárai által, egy-egy a földművelésügyi miniszter ur ő exczellenziája kiadványaként megjelenő tankönyv irattassék; vagy megfelelő tiszteletdíj, vagy pedig a könyvnek elárusításából befolyó jövedelem bizonyos részének az író részére történendő átengedése mellett.

Ezen megírandó tankönyvek az összes szakiskolai igazgatókból, valamint a földművelésügyi miniszter ur ő exczellenziája által kiküldendő szakegyénekből álló bizottság által megejtett felülbírálás és esetleg a bizottság véleménye szerint történendő átdolgozás után adatnának ki.

Ilyen körülmények között nemcsak, hogy a kezdetleges képzettséggel bíró szakiskolai tanulók részére, az ő gondolatmenetük és felfogásuknak megfelelő tankönyvek állanának rendelkezésre, hanem a tanítási irány is a kívánt módon szabályoztatnék.

A tanulók vizsgáinak a megtartását illetőleg, habár részemről a téli félévi vizsgák megtartásának nagy jelentőséget nem tulajdonítok, mindazonáltal az egyes tantárgyaknak az időszakhoz kötött gyakorlati oktatása által megkívánt félévekre való beosztása miatt, az azon félévben tanított tárgyak összességének a növendékektől való kikérdezése, szóval azoknak tárgyak szerinti vizsgáztatása szükségesnek mutatkozik.

De ezen félévi vizsgák megtartására a tanári személyzetet teljesen elegendőnek tartom s egy vizsga-bizottság kiküldése pedig igénytelen nézetem szerint feleslegesnek látszik.

Ezen félévi vizsga amugy is inkább a tanárnak a növendékek tehetsége, fölfogása, előrehaladása feletti tájékozódására s annak kapcsán az egyes tanulókkal szemben követendő tanítási elvnek a megállapítására vonatkozik, miért is a tanári személyzetet kívül

más bizottságnak a kiküldését, részemről annyival is inkább melőzhetőnek tartom, mert a tanítás helyessége felől amugy is bármikor meggyőződés szerezhető.

Az évi záróvizsgák megtartását ellenben ezután is a földművelésügyi miniszter ur ő exczellenziája által kiküldendő bizottság előtt vélném megtartatni.

S itt legyen szabad tisztelettel megemlítenem, miszerint igen kívánatos volna, hogy a vizsgákhoz nemcsak a vármegyék és városok képviselői, hanem főleg a közeli nagyobb erdőbirtokosok, illetve azoknak vezetői erdőtisztjei a szakiskolai intézmény iránti érdeklődés fokozása s az intézet tanulóinak kiképzése feletti személyes meggyőződés végett meghívassanak.

Ezen alkalommal az így megjelentek nemcsak, hogy a növendékek kiképzése felől tájékozódást szereznének, hanem a gyakorlati kiképzésre vonatkozó esetleges óhajaiknak a tanári személyzet előtt kifejezést adhatnának, s ezzel a növendékek céltudatos kiképzésére irányított törekvéseknek néha nagy szolgálatot tennének.

A lipitújvári és vadászerdei szakiskolák javaslatai alapján bátor vagyok ajánlani, hogy a szakiskoláknál is az u. n. pótvizsgák behozassanak. Igen gyakran előfordult azon eset, hogy valamelyik növendék, egyik vagy másik tárgyból „nem elegendő” osztályzatot nyert, önként értetődőleg annak után tanulása és egy újabb vizsgának a kiállása nézetem szerint elkerülhetetlenül szükséges.

A szabályzat-tervezetben javasolt évenkénti tanári értekezletet a tanítás egyöntetősége, a tanítás körül követendő okszerű eljárásnak időről-időre történhető megvitatása végett vagyok bátor tisztelettel ajánlani, s javaslatomat azon körülménnyel is indokolni, miszerint ezen minden iskolánál gyakorlatban levő értekezletek tartásával igen sok szakiskolai ügy nyerne egyöntetű rövid elintézését.

A tanári értekezlet elnöke azon földművelésügyi miniszteri osztályvezető, vagy annak helyettese lenne, hová a szakiskolák ügyei beosztva vannak.

Az értekezlet helyét az ügyosztályvezető állapítaná meg.

Ezen értekezletre, mely mindig a szünet idejében tartatnék, a szakiskolai igazgatók a beérkezett folyamodványok alapján a szakiskolába felveendőkre nézre javaslataikat elkészítenék, s az

értekezlet döntene az összes szakiskolákba felveendő tanulókra vonatkozólag a földmivvelésügyi miniszter urhoz teendő javaslatra nézve."

A „*szakiskolai szabályzat*“ részletes tárgyalásánál felhozott indokolások alapján a már többször említett értekezlet az új szabályzat-tervezetet hosszas eszmecsere után elfogadta.

* * *

Habár a fennebb előadott javaslat csupán a mostani erdőőri szakiskoláinknak új szervezésére vonatkozik, mindazonáltal szerény nézetem szerint magában foglalja mindazon alapelveket is melyek szerint az alsófoku erdészeti szakoktatásunk kérdése is megoldandó lenne.

A fentiekre való utalással tehát a tágabb körben vett alsó erdészeti szakoktatásunk kérdését a hazai viszonyoknak megfelelőleg az *erdőőri szakiskolák keretében vélném megoldani, vagyis az erdészet alsóbb szolgálati körében alkalmazott egyének kétféle minősítését ezidő szerint szükségesnek és célravezetőnek nem tartom.*

A kétféle minősítés által oly középfokulag képesített elemet nevelnénk mesterségesen, a mely igen sok nagyon megfontolandó tekintetben az egész erdészeti szaknak a veszedelmére lehetne.

Első sorban legveszedelmesebb lenne magára a főiskolára, mert a közép képesítés alapján magát a gyakorlatban jól kiképzett ilyen szakember az erdőgazdaság mindennapi teendőinek a végzésére alkalmas lévén, a birtokosok azon része, kiket a törvény erdőtiszt tartására nem kötelez, a javadalmazásban elérhető megtakarítás céljából nagy részben ilyen egyéneket ohajtana alkalmazni.

Ez pedig veszélyeztetné első sorban a főiskolai hallgatóknak állásba való jutását, s megingatná sok birtokos előtt bizonyos időre a főiskolai végzettségnek a szükségességét,

mert az erdőgazdaság mindennapi teendőinek pontos és becsületes elvégzése, s esetleg mondjuk a jövedelemnek emelése által az ilyen szakember is a birtokosnak a teljes megelégedését vivná ki, de az esetleg nem megfelelő gazdálkodási rendszer miatt évtizedek múlva jelentkező hátrányok már csak az utódok által ismertetnének fel.

Másod sorban szerény nézetem szerint hátrányos lenne az olyan állásokra nézve is, melyek a védelmi szolgálaton kívül műszaki segédszolgálattal vannak összekötve.

Én azt hiszem, hogy az ilyen állásra, tekintve a csekélyebb javadalmazást, a középfokulag képzett egyének még az élet sanyaruságának kényszerítő hatása alatt sem szívesen vállalkoznának, s ha vállalkoznának is, nem sok haszon lenne belőle, s a birtokos vagy az alacsonyabb képzettségű egyént lenne kénytelen ezen állásra is alkalmazni vagy pedig valami uton saját maga gondoskodnék, hogy e célra magának megfelelő egyént neveljen.

De hátrányos lenne magukra a középfokulag kiképzettekre nézve is, mert önmagával elégedetlen elem keletkeznék.

Mi sem igazolja ezt jobban — a miképp erre a fentti javaslatomban is reá mutattam — mint a két év előtt megtartott németbirodalmi erdészeti gyűlés határozata, hogy középminőségű elem képzésétől, ha csak lehet, tartózkodni kell.

Én a külföldi viszonyokat csak leírásból ismerem.

Azt tehát, hogy ott helyes vagy nem helyes a többféle minőségű rendszer, objektíve tárgyalni nem tudom.

A mennyire azonban a hazai erdőgazdasági viszonyokat alkalmam volt megismerni, majdnem másfél évtizedes szakiskolai működésem alatt mindig azon meggyőződésre jutottam, hogy az erdészeti szakképzés a gyakorlati élettel is összeegyeztetőleg csak két fokban történhetik; t. i. *a főiskolában és az erdőőri szakiskolában.*

Távol áll azonban tőlem, hogy ezen állításom következtében a Kaan Károly igen tisztelt szaktársam rendkívüli beható tanulmányozással megírt kitünő cikkében foglalt alapos fejtegetéseit ne helyeselném.

Nagyon csekély s ugyyszólván lényegtelen nézeteltérésemtől eltekintve, vele mindenben egyet értek, de azt hiszem, hogy az általa javasoltak a mostani erdőőri szakiskolák keretén belül is foganatosíthatók, vagyis az ő javaslatát a fenti javaslatommal nézetem szerint teljesen össze lehet egyeztetni.

Kaan javaslata szerint ugyanis a szó szoros értelmében vett műszaki segédszolgálatra és a tisztán védelmi szolgálatra hivatott egyének kiképzésére teljesen külön történék, vagyis előbbiek az általa javasolt módon, utóbbiak pedig pár hónapos elméleti oktatással képezetnének ki.

Én azt hiszem, hogy a mi erdőőri szakiskoláinknak az általam javasolt alakban történő újraszervezésével, s a négy elemi iskolát elvégzett, de mint azt többször is hangsúlyoztam, *jól kiválasztott* szakiskolai tanulóknak a részemről tervezett oktatási rendszer mellett történő nevelése által, biztosítani tudjuk azon célt, hogy a *szó szoros értelmében vett műszaki segédszolgálatra, kisebb erdőbirtokok esetleges kezelésére*, a birtokosok részéről nagyon igényelt u. n. *vadász-erdész személyzet* szükséglet kielégítve legyen.

Mert ha a jól kiválasztott taulóinkat nem egy miniatúr, hanem a gyakorlati szolgálatnak is megfelelő kiterjedésű erdőbirtokon előfordulható gyakorlati eljárásoknak a folyamatos szemléltetése mellett a műszaki segéd szolgálatköre által megszabott mértékig elméletileg is kioktatjuk; akkor határozottan állíthatom, hogy a tanulóknak a java és értelme-
sebb része, úgy a műszaki segédszolgálatra, a kisbirtokok kezelésére, valamint a vadászat céljaira szükséges személy-

zetet elég nagy %-ban fogja szolgáltatni. S ha ezek képzettségénél mutatkoznék is némi hiányosság, a gyakorlatban nagyon csekély utmutatással azt pótolhatják.

A szakiskola tanulói között nagyon sok oly kitünő képességű egyén található, kik a jelzett teendőkre szükséges ismereteket könnyen elsajátítják.

A kik pedig csekélyebb tehetséggel és képzettséggel bírnak, olyan állásba lesznek alkalmazva, mint a milyen egyéniségüknek megfelel.

S ez is mintegy igazságos alapot nyujtana a szakiskolai növendékeknek alkalmaztatására nézve.

Igaz ugyan, hogy így a végzett szakiskolai növendékek közül nagyon sok jut olyan alkalmazásba, hol a szolgálat köre nem nyujt elegendő teret képzettségének érvényesítésére; de ezzel úgy vagyunk, azt hiszem, minden gazdasági és műszaki pályánál. Sőt talán nem lesz merész az állításom, ha azt mondom, hogy ugyanezen jelenséggel találkozunk a mi főiskolánkat végzett hallgatókból lett erdőtiszteknél is.

Hisz hány olyan erdőtishti állás van, melynek szolgálati köre hosszú időközön át szintén még megközelítőleg sem nyujt elegendő teret egy főiskolát végzett erdőtiszt magas képzettségének érvényesítésére?!

Éppen így képezem azt az altiszti szolgálati körnél is.

Megtörténik, hogy a mi, még külterjesnek mondható erdőgazdaságunk erdőőre, vagy altiszte a védelmi szolgálaton kívül egyéb teendővel szolgálatában nem foglalkozhatik; de ez azt hiszem ritka, mert még a legextenzivebb erdőgazdaságnál is, a kihasználás, erdőmivelés és vadászat körüli teendők mindig nyujtanak képzettségüknek megfelelő munkakört.

De erdőgazdaságunk fejlődésének jól felfogott érdekében azt hiszem éppen arra kell törekednünk, hogy a legutolsó védkerületi erdőőr is megtalálja a maga munkakörét.

Ott azonban, hol az erdőőri teendő kizárólag csak a védelmi szolgálatra szorítkozik, a védkerületek számának apasztásával s több ily védkerületnek egy erdőőr felügyelete alá történő helyezésével olyképpen lehetne segíteni, hogy tisztán a védelmi szolgálatra az erdőőr mellé kisegítőül u. n. erdőszolgákat lehetne alkalmazni.

Ez erdőszolgáktól azonban semminemű más minősítést nem kívánnék, mint *becsületes és megbízható magaviseleten kívül az irni és olvasni tudást.*

Természetes, hogy ezekből erdőőr csak úgy lehetne, ha az új tervezet szerinti minősítést megszerezték.

Az, hogy a védelmi szolgálatot teljesítő személyzet pár hónapos tanfolyamon legyen elméletileg kioktatva, szerény nézetem szerint nem lenne célravezető, mert ez idő alatt az ily primitív képzettségű egyéneket valóban oly csekély elméleti ismeretre lehetne kioktatni, mivel csupán a törvény formalitásának tennénk eleget, de gyakorlati haszna nem lenne.

Ami ezeknek szükséges, azt a kezelő erdőtiszt, sőt az erdőőr is betaníthatja.

Az altiszti személyzet kétféle minősítése által megint csak azon bajokkal találkozoznánk, mint aminőt a végzett és nem végzett szakiskolás erdőőrök közötti különbség most okoz.

Nézetem szerint éppen e különbséget kell megszüntetni, s az erdőőri minősítést egy egyöntetű alapra fektetni.

Meg vagyok róla szentül győződve, hogy a tervbe vett reorganizálás megtörténtével megszűnik a most sok irányból jelentkező jogos panasz.

Ez alapon rendeződnek véleményem szerint a vadászati szakoktatás kérdése is, mert, ha a szakiskolák kellő terjedelmű erdővel és vadászterülettel felszerelve lesznek, a

birtokosok részéről lépten-nyomon jelentkező kívánság is megelégedésre vezető kielégítést nyer.

Részemről azon meggyőződésben vagyok, hogy a külön vadászati szakiskola felállítása céltalan lenne, hisz amint „a vadászati jog a földtulajdonnak elválaszthatatlan tartozéka” azonképpen a vadászat is — eltekintve egy néhány apró vadtól — az erdővel szoros összefüggésben levő dolog.

Arra kell nekünk tehát törekednünk, hogy az erdőben alkalmazott a vadászat terén is mindenképpen megfeleljen, vagyis hogy a kétféle teendőt egy személy teljesíthesse, mert különben a birtokosnak kétféle költség okoztatnék. Ha az erdőőri szakiskolákban a leendő erdőőrök a vadászat terén kellőleg ki nem képeztetnek, akkor a birtokos — ki az erdőgazdasága érdekében erdőőrt amugy is köteles tartani — még egy vadászt kénytelen alkalmazni. Ez pedig már reája nézve költségesebb.

A napilapok által közölt azon beadványok tartalmát, melyekben az egyes birtokosok a gazdasági egyesületek útján, az erdőőri szakiskolák reorganizációját kérelmezték, nem ismerem, de hiszem, hogy azoknak egyik fontos oka azon cél lehet, hogy az erdőőri személyzet a vadászattal egybekötött teendőkben a mostaninál kiterjedtebb és gyakorlatiasabb alapon oktattassék.

Ha az erdőőri szakiskola a vadászati szakoktatást is a gyakorlati élet követelményeinek megfelelőleg felöleli, akkor a külön vadászati szakiskola felállításának kérdése nyugodtan elejthető.

Igen természetes, hogy ez esetben az erdőőri szakiskolákra háruló fontos feladatot a jogosan támasztható igényeknek megfelelőleg kell megoldani.

Ezzel nemcsak a vadászat érdekeit mozdítjuk előre, hanem nagy hasznára leszünk magának az erdőgazdaság-

nak is, mert az okszerűleg kezelt vadászat által nyújtható erdei mellékhaszonvétele perczen el sem képzelhető jövedelemszaporulatot idézhet elő.

Ezzel kapcsolatban felemlitenem kell, hogy habár tapasztalatom szerint a vadászat iránt nagyobb hajlandóságot tanusított szakiskolai tanulót 2 év alatt is jó gyakorlati vadászszá lehetett kiképezni, mindazonáltal, főleg a vadászati szakoktatás érdekében úgy a Roth igen tisztelt szaktársam által felvetett kérdésből kifolyólag, valamint arra való tekintettel, hogy a szakiskolai tanulók jelenleg az erdészeti és vadászati ismeretekon kívül még a gyümölcs-, méh- és haltenyésztésre is taníttatnak, talán célszerű lenne a mostani 2 éves tanfolyamot mégis 3 éves tanfolyamra felemleni.

Ez esetben elég lenne egy éves előzetes gyakorlat.

Mindezekből kifolyólag az erdészeti alsóbbfoku szakoktatás kérdésének célirányos megoldását abban látom, hogy az

1., egyfokban a mostani erdőőri szakiskolák keretében történék.

2., hogy az erdőőri szakiskolák az előadott tervezet szerint újra szerveztessenek,

3., a szakiskolai végzettség egy bizonyos időn túl kötelezőleg kimondassék.

E véleményemben megerősít, s a mellett nagy örömömmre szolgál az *Erdészeti Lapok* folyó évi VII-ik számú füzetében Roth Gyula igen tisztelt szaktársam részéről e kérdés minden ágára részletesen kiterjedő jeles közleménye, melyben a fontos és akut kérdést, külföldi tanulmányi útja alkalmával szerzett tapasztalatai alapján is, az én, valamint többi szakiskolai igazgató kollegám véleményével egyező alapon óhajtja megoldani.